

Den viktorianske Marx med bylder i røven

Hvis der er nogen, der i fremtiden
vil rive mig et Marx-citat i næsen,
får jeg svært ved at lade være med at le

Af Børge Madsen

I følge R. Aronson's bog *After Marxism* er Marxismen død. Alligevel dumper Francis Wheen en murstenstykk bog af en biografi om *Karl Marx* på markedet. Bogen har her i UK fået begejstrede anmeldelser. Her møder vi endelig Mr. Marx himself – i kød og blod. En levende og engageret fremstilling af manden selv! Nu da Marxismen er død, er det bekvemt at få lidt personligt at vide om mennesket, der skabte alt rodet. Og det formår Wheen.

Bogens begrænsninger og sigte

Vi får dog ingenting at vide om forfatteren selv, bortset fra at han er journalist og skribent. Vi får heller ikke et eneste ord om, hvorfor bogen er udgivet netop nu og hvad Wheen igrunder vil med bogen – subteksten.

Wheen går direkte i flæsket på gamle Karl. Det er bogens styrke og svaghed. I disse post-moderne tider, hvor der ikke findes noget neutralt sted at beskrive virkeligheden fra, er skribentens subtekst es-

sentiel og bør fremhæves og endevendes. Ofte overdøver subteksten nemlig selve teksten/forfatterens skjulte agenda, spiller alvorlige puds med læser og/eller forfatter. Men Wheen er tavs om sig selv, sin diskurs og hvorfor han mener verden behøver nok en biografi om Marx.

Dybest set tror jeg, at Wheen beundrer den socialt engagerede videnskabsmand Marx. Det fremgår ofte af den skrevne tekst. Eller måske er det omvendt: Wheen lader det skinne gennem mellem linjerne – i subteksten – hvilken lømmel Marx også var. Sagen er nemlig, at hvis man trækker visse konklusioner ud af bogens mange fremstillinger – læser Wheen mellem linjerne – så fremstår der nogle dominerende træk hos Marx, som ikke er spor beundringsværdige.

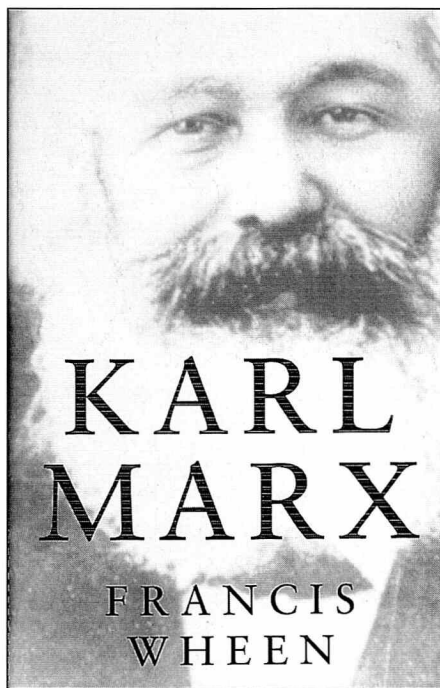
I Webster's fremragende biografi over Freud, hvor han sætter målestokken for hvordan en biografi i dag skal skrives, er subteksten klar lige fra bogens titel *Why Freud was wrong*: Webster vil vise hvilken svindler Freud var og hvordan hans hidtidige biografer har været bidragydere i en ide-

Francis Wheen:

Karl Marx.

Foruth Estate 1999. 432 sider.

Kr. 369,- hos Arnold Busck,
Købmagergade 49, 1150 Kbh. K

ologisk forherligelse og tilsløring. Webster viser – eller bedre afslører – yderligere hvorfor og hvordan Freud blev populær, hvor stor hans samtidige indflydelse var og hvordan han var drevet af et behov for berømmelse. En kulturhistorisk og sociologisk analyse af det samfund, der skabte og adopterede Freud.

Wheen når ikke Webster til sokkeholderne. Vi får fx ingen sociologisk analyse af, hvor kendt Marx var af sin samtid (intellektuelle som almindelige folk), hvor stor indflydelse han faktisk havde på arbejderbevægelsen, hvorfor visse ledere af arbejderbevægelsen adopterede hans dialektiske udredninger osv.

Men inden for sine begrænsninger, leverer Wheen en multidimensionel fremstilling af Marx's liv og person. Han kaster sig ikke ud i konklusioner og fortolkninger af karakter og personlighed. Nogle gange forsvarer han Marx mod kritikere – både samtidige og biografer.

Vi følger Marx gennem hans liv og får et interessant indsyn i hans forhold til sin familie, til venner, til hans livsprojekt, til

hans krop. Mens de Marx-biografier jeg er kommet over gennem årene har været mere optaget af Marx's teoriudvikling, så er dette ikke i focus hos Wheen. Jo, vi får fine skildringer af Marx's tanker, men disse beskrivelser svulmer langt fra op og overdøver det, Wheen er ude efter – personen og mennesket Marx.

Den intellektuelle bølle

Vi følger den unge Marx som student i tyske universitetsbyer. Hans evindelige drukture med studiekammerater i et ungdommeligt oprør mod det tyske borgerskab. Jo mere man drikker og larmer i gaderne, jo mere viser man sin afstand og foragt for "filisterne". Da Marx's far dør – en jøde konverteret til katolicismen for at opnå respekt og adgang til et borgerligt job som sagfører – møder Karl ikke op til begravelsen.

Marx bliver doktor i filosofi, møder sin livsledsager Jenny og bliver involveret i journalistisk arbejde. Allerede som 24-årig er han af mange respekteret som en kom-

mende filosof. Hans revolte mod sin opkomst udvikler sig til en kritik af det Preussiske autokratiske styre, og han må til sidst flytte udenlands. Til Paris (hvor han stifter bekendtskab med socialismen), Belgien, lidt i Bonn igen under 1848 revolutionen og endelig London, hvor han ender i et viktoriansk middelklasseliv.

Af skildringerne bliver det hurtigt klart, at Marx konstant er i krig ikke bare med undertrykkerne men også med sine revolutionære kompatrioter. Stort set ingen af dem han møder og konfronterer sig med, har han andet til overs for end bundløs foragt. Marx dominerer totalt sine omgivelser – socialt som intellektuelt. Enten må folk bøje sig og anerkende ham ubetinget (Engels er en af de få der klarer det igennem et helt liv), eller han tværer dem ud på politiske møder eller i pamfletter.

Marx's spydigheder og ondsindetheder kender ingen grænser. Ofte bliver folks fysiske udseende draget ind, undertiden i racistiske vendinger. Hans ordrigdom er endeløs – selv med mine 10 år i UK var jeg ikke istand til at følge med i halvdelen af flommen af forhånelser, som Wheen citerer.

Når nogle modstandere fik en fuldtræffer ind hos Marx, blev han helt afsindig og udfordrede dem til dueller eller truede dem på forskellige måder. Ofte så han sig nødsaget til at skrive hele bøger om hvor håbløse hans *konkurrenter* var. Selv Engels beklagede sig over at Marx spildte sin tid med disse personlige hævn togter. Wheen skriver om denne intellektuelle bølge:

Marx revelled in conflict and was always alert to any slight, real or imagined. Telling and Rudolf Schramm were "those wretches"; the leaders of the Democratic Association were "charlatans and swindlers"; another group of newly arrived refugees was "a swarm of democratic scallywags". If these wretches and scallywags were so negligible, one might well ask why couldn't he ignore them? When libeled in print by an obscure politician in Switzerland named Karl Vogt, did he really have to compose a 200 pages polemic – Herr Vogt – by way of reply? Marx was not alone in disliking the vain and boastful revolutionary poet G. Kinkel, but no

one else thought it necessary to subject Kinkels' absurdities to a hundred closely printed pages of scabrous mockery, published under the sarcastic title The Great Men of the Exile. Whenever well-wishers suggested that a lion should not waste his time fighting with dung-beetles, Marx would reply that the merciless exposure of utopian charlatans was nothing less than his revolutionary duty: "Our task must be unsparing criticism, directed even more against our self styled friends than against our declared enemies." (p.168).

Kongen uden folk

Jeg kalder ovenfor Marxs revolutionære kompatrioter for *konkurrenter*. Mit indtryk er, at Marx er fyldt med *negativ konkurrence*. Han er rethaverisk til det ekstreme. Og det han vil have retten over, er proletariatet. Når andre revolutionære analyserer proletariatets situation og forsøger at få dem til at gøre oprør, er Marx nådesløs. Kun han ved hvad der er rigtigt for proletariatet, han kender deres objektive situation og ingen anden skal komme og fortælle hvornår og hvordan, de skal gøre oprør.

Marx's kontakt til arbejderklassen var dog minimal. De såkaldte revolutionære kredse han kom i dengang, lignede dem vi kender fra dansk venstrefløj i 1970- 80'erne – middelklasse (1. Internationale forsøgte ofte at udelukke middelklassen fordi de dominerede organisationerne), fantastaster, drømmere, utopister. Absolut minimal kontakt til arbejdere.

Besyderlige typer var de også. Tag fx Engels: Under de borgerlige revolutioner i 1848 forsvinder Engels, der er eftersøgt i Tyskland, til Frankrig i flere måneder, hvor han rejser rundt og nyder landskabet, mæden og de franske kvinder, som han skriver hjem om. Hans drøm, viser det sig senere, er at blive general – Marx kalder ham ofte for Generalen – for proletariatet, når revolutionen rigtig starter. Så Engels studerer militær taktik og øver sig i at blive en dygtig militær rytter! Marx's opgave var i Engels' opfattelse at oplyse og lede proletariatet politisk.

Måske skulle Engels have kaldt Marx for Præsten eller Kongen. I så fald en konge

Foto af Karl Marx,
Friedrich Engels
og Marx's døtre,
Laura, Eleanor og
Jenny i maj 1864

uden folk, for arbejderklassen – dvs folk der til dagligt var beskæftiget med manuelt arbejde – havde Marx ikke meget at gøre med.

Middelklasse Viktorianeren

Efter endeløse interne kampe i den kommunistiske liga fra 1848-52 (det var her Marx skrev det kommunistiske manifest) – en liga af fantasier uden nævneværdig kontakt med arbejderklassen – trækker Marx sig ud af organisatorisk arbejde og vier sit liv til teoretisk arbejde. Han er kort med i dannelsen af 1. Internationale, hvor farcen gentager sig med interne magtkampe mellem politiske fantasier. Denne Internationale får ikke mere end omkring 20.000 medlemmer verden over. Marx tilbringer megen af sin tid på biblioteket.

Og klager mens han lever i London ustandselig over mangel på penge og over de sygdomme han lider under: bylder og problemer med leveren. Venner og slægt må ustandselig træde til. Kreditorerne løber dagligt familien på dørene og ofte må man ned til pantelåneren.

Marx snyder og bedrager sine kreditorer for at klare sig. Sagen er dog, at Marx har penge – problemet er at han lever over evne for at kunne leve som en Viktoriansk middelklasseborger. Han har husholderske, sekretær, ammepiger, sender børnene på de rigtige uddannelser, familien til de rigtige feriesteder, sørger for at de drikker de rigtige vine, lever i boliger over hans evne, drikker som et svin og spiller skak hele natten med vennerne osv. Det handler om at opretholde sin status og ikke synke ned i en proletarisk livsstil.

En rigtig patriark var han – der elskede sine børn og jævnlige citerede Viktoriansk litteratur for dem. Så for at kunne holde denne livsstil, måtte familien til tider lide – dårlig ernæring undertiden grænsende til sult.

Sandsynligvis er dette grunden til at familien var så plaget af sygdomme. Så snart Marx kommer til penge, bliver de fyret af. Nyt tøj til konens ferie i Tyskland, pigernes klaverundervisning osv. Han er ingen planlægger og økonom. Man får snarere indtryk af en kunstnertype, der lever i rod og kaos, stadig drivende fra projekt til projekt.

Fortællingen – et liv i kamp

Hvordan så Marx sig selv – hvilken story havde han om sig selv?

I en post-moderne analyse er folks fortælling om sig selv vigtig – dvs de rammer som de læser sig selv indenfor og fortolker deres eget liv ud fra.

Wheen kommer ikke ind på sådanne tolkninger. Han holder sig stort set til konkrete fremstillinger. Ud af hans tekst ser jeg dog et ledende tema, som Marx også selv indirekte refererede til, da han i slutningen af sit liv blev spurgt om hvad livet er for ham: Kamp!

Fortolker vi hele Marx's liv og hans teoretiske værker i lyset af ordet "kamp", falder tingene på plads. Vi læser da en fortælling om en person der lever et liv konstant tolkende og skabende kamp. Kampen mod sin sociale baggrund, kampen mod kompartioterne, kampen mod borgerskabet, kampen mod den Preussiske stat, kampen mod sin egen krop.

Ud af Marx's evigt jamrende breve om sin fysiske og økonomiske tilstand, ser vi også at hovedpersonen i denne fortælling er et offer. En martyr der lider for menneskeheden. Jo, sandelig kom Marx ud af en jødisk kristen tradition og hans fortælling om sig selv – hans ledetråd – kom til at genskabe traditionen af lidelse, kamp og frelse.

Eskatologi og videnskab

Gennem deres liv proklamerede Marx og Engels, baseret på videnskabelige analyser, at NU var revolutionen lige om hjørnet. Bettingelserne var til stede og det var blot op til proletariatet. Gang på gang blev de skuffede, hånede proletariatet og udskød begivenheden. Ligesom deres kristne modparter ventede de på at dommedagen skulle komme og feje djævelen af bordet og skabe paradiset på jorden. Mange af de revolutionære medkæmpere stod lige midt i vadestedet af kristen eskatologi og socialistisk revolution, hvor alt blandede sig i en køn pærevælling. Det er tydeligt at disse revolutionære/religiøse fantasier virkelig levede et liv i frustreret eskatologisk afventning.

Historikeren Nicholas Champion har vist i sin fremragende bog *The Great Year* hvordan Marx og socialismen træder ind i en sådan eskatologisk tradition: en historie der begynder godt, har en hård mellemfase og slutter i Paradis.

Det har skabt forvirring, at Marx påberåber sig videnskabelighed. Wheen, der ser ham som en Viktorianer (og fører utallige beviser derfor), tolker istedet *Kapitalen* ind i en Viktoriansk sammenhæng. *Kapitalen* er da et kunstværk – et samfundskritisk kunstværk, der dybt ironiserer over samfundet. En bog i samme tradition som Swift's romaner – samfundskritik vævet ind i romanformen.

Engels klagede over at *Kapitalen* var svært læselig og upædagogisk. Normalt er et videnskabeligt værk i det mindste et forsøg på klar fremstilling. Istedet er centrale dele af *Kapitalen* et dialektisk værk – der som poesi og prosa ikke sigter på entydighed, men på sproglig forfinelse og helhedsoplevelser.

Desværre er utallige forskere blevet forvirret af Marx's påstande om videnskabelighed. Det er klart at modernisten Marx opnår autoritet, hvis han kan opnå videnskabelig status. Han har jo også fået en sådan status inden for visse dele af arbejderbevægelsen og blandt akademiske marxister. I en post-moderne sammenhæng er vi dog fuldt ud klar over, at videnskabelig viden først og fremmest betyder *magt* og det er snarere det sagen handler om. Ved at Marx påberåber sig videnskabelighed, skaber han afstand til konkurrerende socialister og kan håndhæve sin magt over proletariatet og dets selvforståelse. Og for et menneske der lever i en fortælling om KAMP, er magt et centralt begreb.

Min egen subtekst

Wheen er en typisk engel-sakser. De lader sig ikke dupere af teoretiske kasteller og retorik, men søger bagom de taknemmelige ord og ser hvad der gemmer sig der. Wheen har således med sin bog formået at trække Marx i kød og blod ud i rampelyset og dermed *vist mig* en revolutionær fantast, en intellektuel bølge besat af at dominere sine

omgivelser. Et offer plaget af bylder og dårlig lever – alkoholiseret? – der brugte en stor del af sit liv på at studere proletariatet fra engelske biblioteker. En menneskeforagter der hævdede at være de undertrykte fortaler, men skrev i en stil og et sprog som knapt professionelle bogorme formår at trænge igennem. En Viktoriansk patriark der ironiserede og satiriserede over industrisamfundets skyggesider. En evigt stridende Don Quichote der kæmpede mod (kapitalismens) vindmøller. En selverklæret videnskabsmand der funderede sin forskning på kristen eskatologi og moral. En dialektisk profet der let kunne være gået i glemmebogen, hvis ikke han havde givet håb og ammunition til magtliderlige intellektuelle som Lenin og Trotsky for blot at nævne nogle.

When – hvis han læses sammen med Ronald Aronsons *After Marxism* – har hjulpet mig til at se igennem de mange myter,

som den marxistiske bevægelse har bygget op omkring denne person. Til at få afstand til den "store revolutionære". Jeg behøver ikke længere at tage en sådan skikkelse alvorligt. Hvis marxister og venstreorienterede forsøger at bebrejde mig min u-marxiske holdning og praksis, behøver jeg ikke længere at føle anledning til at forsvare min position. Hvis der er nogen der i fremtiden river mig et Marx-citat i næsen, tror jeg, jeg får svært ved at lade være med at le. Det er for mig en målestok på, hvorvidt man har fået afstand til noget: kan man le af det? Jeg føler, at jeg med god samvittighed kan lade Marx og hans verden bag mig på de støvede bibliotekshylder.

Børge Madsen er forretningsmand, bosiddende i London. Han har bl.a. skrevet bogen "ParadisSlaver" (forlaget SocPol).